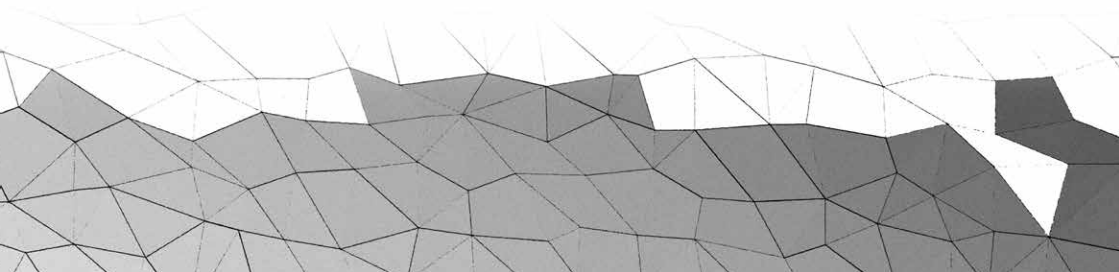

Otrā zinātniskā konference

KULTŪRU MIGRĀCIJA LATVIJĀ: VIRZIENU DINAMIKA

ZIEMEĻI-DIENVIDI UN CITI VIRZIENI

ZIŅOJUMU KRĀJUMS

UDK 316.73(474.3)(082)

Ku 357

Otrās zinātniskās konferences “Kultūru migrācija Latvijā:
virzienu dinamika. Ziemeļu–Dienvidu un citi virzieni” ziņojumu krājums
Rīga, LU aģentūra „LU Filozofijas un socioloģijas institūts”, 2016, 88 lpp.

Krājumā ievietotie raksti sagatavoti un krājums izdots
Latvijas Zinātnes padomes sadarbības
projektā Nr. 660/2014, “Kultūru migrācija Latvijā”

Krājuma sastādītāji Dr. phil. Māris Kūlis un Mg. phil. Andris Hiršs

Konferences zinātniskā komiteja:
Dr. habil. philol. Viktors Hausmanis
Dr. hist. Gunita Zariņa
Dr. philol. Renāte Siliņa-Piņķe
Dr. habil. phil. Maija Kūle
Dr. philol. Anita Rožkalne

Krājums rekomendēts publikācijai LU Filozofijas un socioloģijas institūta
Zinātniskās padomes sēdē 2016. gada 6. jūnijā

PRIEKŠVārds

Pētnieciskā darba samērošana ar norisēm pasaulē un vietējā sabiedrībā mūždien ir bijis katras zinātnes izaicinājums. Nepieciešamība reaģēt uz aktuālajiem notikumiem un spēja adekvāti aprakstīt gan notiekošo, gan jau notikušo ir viens no zinātnes pamatuzdevumiem. Patlaban, 21. gadsimta sākumā, kad Eiropā dažādu satricinājumu ietekmē globalizācija, starptautiskās attiecības, migrācija, konflikti, informatīvais karš un līdzīgi jēdzieni ir nokļuvuši sabiedrisko diskusiju uzmanības centrā, kultūru tapšana kā attīstība, degradācija vai vienkārši pārmaiņas migrācijas ceļā ir viens no tiem pašizpratnes elementiem, nacionālās un intelektuālās identitātes būtiskajiem pamatiem, kas varētu izrādīties īpaši nozīmīgs aktuālajās diskusijās gan lokālajā, gan starptautiskajā līmenī.

Latvijas humanitāro zinātņu institūtu sadarbības projekta “Kultūru migrācija Latvijā”, kura ietvaros arī tapis šis krājums, pētnieciskā fokusa paspārnē iemājo vairāki jēdzieni un hipotēzes, kas būtiski nosaka pētījuma iespējamību un tā aktualitāti. Neskaitot *kultūru* un *migrāciju*, viens no šiem apjēgumiem ir globalizācijas un lokālo kultūru attiecības, proti, rosinājums neskatīt kultūras un to izpausmes kā izolētus un lokālus notikumus. Ideja par kultūru migrāciju un tās pētīšanas

iespējamību liek no jauna palūkoties uz vēstures, ideju vēstures, filozofijas, lingvistikas, folkloristikas, mākslas un citu nozaru novietojumu un to savstarpējo saikni plašākā kontekstā.

Strauji augošais dzīves temps un ģeogrāfiskā attāluma lomas mazināšanās vēl vairāk aktualizē tēmas, kuras jau iepriekš ir bijušas nozīmīgas. Ideju un kultūras ietekmju migrācija kultūru saskarsmes un konfliktu robežās nav jaunums, taču jaunums ir intensitātes pieaugums. Tādējādi kultūru mijiedarbība izvirzās uz aktuālās dienaskārtības skatuves, kur ierastās robežas ir nojauktas. Kā izturēties un kā turpmāk dzīvot šādā situācijā, kā izturēties pret pagājības mantojumu globālā mērogā? Kāda ir pagātnes mantojuma loma šodienas pasaulē? – šie jautājumi ir kultūru migrācijas starpdisciplinārās pētniecības uzmanības centrā.

Lai gan līdz šim Latvijā jau ir veikti pētījumi par dažādām tēmām, kuras daļēji ir paredzēts aplūkot arī šā projekta realizēšanas gaitā, pētnieki ierasti ir pievērsušies vienam vai otram noteiktam aspektam – personālīgām, mākslas virzieniem, atsevišķām skolām un citiem aspektiem. Tādi pētījumi ir atzīstami un vainagojas ar jauniem rakstiem, monogrāfijām, konferencēm un semināriem, kas veicina zināšanu pārnēsi, tomēr tie sniedz fragmentāru ieskatu latviešu kultūras tapšanas procesā, tāpēc arvien skaidrāk iezīmējas nepieciešamība izveidot vienotu un ietverošu kopainu, kas spētu sintezēt dažādo nozaru daudzpusīgos attīstības ceļus, redzējumus un ambīcijas. Humanitāro zinātņu pētnieki reizēm īsteno savas akadēmiskās intereses individuāli vai nelielās grupās, kā rezultātā mazinās viņu konkurētspēja starptautiskā līmenī, piesaistot finansējumu un meklējot sadarbības partnerus. Dažbrīd pat vienas zinātnes nozares ietvaros komunikācija nav tik cieša, kādu varētu vēlēties, un zinātniekiem nav pietiekami daudz informācijas par savu kolēģu aktuālajiem izpētes laukiem līdz brīdim, kad tiek publicēti pētījumu rezultāti. Tāpēc projekta nolūks ir aicināt dažādu nozaru speciālistus sadarboties, lai atklātu pētījumu virzienu saskarsmes punktus un paralēles, veicinot ciešāku starpinstitucionālu sakaru nostiprināšanos un konkurētspēju un nākotnes perspektīvā paverot jaunas starptautiskas sadarbības iespējas. Jāatzīmē, ka projektā ir iesaistīti vairāki ārzemju sadarbības partneri: Klaipēdas Universitāte (Lietuva), Berlīnes Humboltu univer-

sitāte (Vācija), Helsinku Universitāte un citi partneri. Gluži tāpat, kā kultūras un procesus tajās nevar aplūkot kā izolētas vienības, arī zinātnes nozares un to pētniecības priekšmeti nav pakļaujami izolējošam skatījumam.

Līdz ar to gan projekta uzdevums, gan pamatojums ir nepieciešamība atrast sintezējošu un daudzpusīgu ceļu, kas sniegtu iespēju ielūkoties ideju vēstures līkločos, lingvistikas labirintos, filosofisko jautājumu biežņās un citos pētījuma laukos. Šo tematisko loku atšķetināšana var parādīt, kā laika gaitā ir veidojies etnoss un kultūra Latvijas teritorijā. Taču tas arī ļauj ieraudzīt dažādo kultūru mijiedarbības veidus un tālāku ievīšanos citu tautu kultūras tradīcijā arī ārpus tagadējās Latvijas valsts robežām. Starpdisciplinārā pieeja vēsturei ļauj no dažādām perspektīvām izgaismot latviešu nācijas pagātņi, tās veidošanās nosacījumus un apstākļus, ieraugot arī līdz šim neievērotus vai nepietiekami novērtētus ietekmes avotus, kā arī pārļūkot citā izgaismojumā jau paveikto, rodot plašāku kontekstu un dziļuma dimensiju, savukārt ideju un intelektuālās vēstures metodoloģija atklāj latviešu ciešo saikni ar pārējām tautām un savstarpējos mijiedarbības punktus. Ja aplūkotu tikai ārējās ietekmes, tad Latvija neatklātos kā pilnvērtīga vienība kultūru mijiedarbību dinamiskajā tīklojumā, tāpēc pētnieku uzmanības centrā ir arī jautājums par to, kā procesi Latvijas teritorijā ir ietekmējuši kultūru citviet pasaulē. Projekta nolūks ir parādīt kultūru migrāciju kā Latviju bagātinošu faktoru atšķirībā no sociāli politiskās vēstures, kur Latvija tiek skatīta kā svešu varu daudzkārt okupēta cietēja.

Izzināmo un jau izzināto tematu loks ir ārkārtīgi plašs. Šāda plašuma – no arheoloģijas līdz dejas skolām, no mākslas biedrībām līdz filosofisko jēdzienu finesēm – aptveršana vienotā ainā ir izaicinājums. Tas ir ambiciozs un sarežģīts uzdevums, kura izpildīšanai vajag īpašas metodes, struktūras un terminoloģijas izstrādi. Pētījumā tiek aplūkota gan hronoloģiskā, gan ģeogrāfiskā dimensija, atsaucoties uz debespūšu arhetipu – ziemeļi-dienvidi un austrumi-rietumi. Krājums ir tapis pēc konferences “Ziemeļi-dienvidi un citi virzieni”, un tas ir viens no posmiem ceļā uz mērķi.

Šā pētījuma un arī krājuma pamatā ir starpdisciplinārā metode – viens no pamatakmeņiem, kas veido kultūru savišanās, pārceļoša-

nas, savstarpējās ietekmes, kultūras nozaru sajūgtības un pārklāšanās, proti, kultūru migrācijas vispārējās ainas pārskata iespējamību. Tam jāizveido vienots un saistošs izklāsts, kur kopējā ainā parādās gan nozaru, gan laikmetu, gan virzienu satiksmes dinamika un vienotība.

Ziņojuma krājuma izstrādē piedalījušies pētnieki no četriem vadošajiem humanitāro zinātņu institūtiem Latvijā: LU Filozofijas un socioloģijas institūta, LU Latviešu valodas institūta, LU Latvijas vēstures institūta un LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta. Projekta ietvaros jau notika konferences, tika publicēti raksti un tēžu krājumi, kā arī izveidota tīmekļa vietne. Nākotnē tiks rīkotas konferences, semināri, izdota monogrāfija un krājumi, norisināsies pētnieciskās darba vizītes Austrijā, Krievijā, Čehijā un citās valstīs. Pētījuma noslēgumā ir plānots izveidot kolektīvu monogrāfiju, kas sniegs novatorisku izpratni par kultūras procesiem Latvijā un tās lomu pasaules kultūrā. Četru institūtu sadarbības rezultātā rīkotā zinātniskās konference un tapušais ziņojumu krājums ir viens no posmiem starpdisciplināra, pārskatoša un iekļaujoša skatījuma modeļa izstrādē.

Ziņojumu krājumā aplūkots ļoti plašs tēmu loks. Vēsturnieks Andrejs Vasks raksta par migrāciju aizvēsturē Latvijā, bet Gunita Zariņa aplūko demogrāfiskās pārejas procesus Latvijā. Vēsturiskais atskats ļauj gūt priekšstatu par kultūru migrācijas ģeogrāfiskajām un laika robežām, un valodas pētījumi par noteiktu vēstures laikmetu parāda ciešās saiknes un ietekmes, kas noteikušas dažādu kultūru tapšanu. Valodniece Ilga Jansone pēta somugru cilmes Latvijas toponīmus, un Ojārs Bušs aplūko vārda "jūra" izcelsmi un ietekmi. Filosofiskās refleksijas par ideju vēsturi un ietekmi, kā arī jēdzieniskā aparāta izstrāde veido pētījuma teorētisko karkasu. Filsofs Ģirts Jankovskis raksta par Herdera eksistenciālajām propozīcijām valodas kontekstā, Leo Dribins – par antikultūras jēdzienu, bet Svetlana Kovaļčuka pēta Kalistrata Žakova poēmu "Biamija", un reliģiju pētniece Solveiga Krūmiņa-Koņkova raksta par spāņu misticisma iespaidu Latvijā. Literatūras, mākslas un folkloras pētījumi ļauj ieraudzīt noteiktu ideju klātbūtni kultūru mijiedarbības norisēs. Aija Jansone pēta rakstaino adījumu rotājuma attīstību Latvijā, Ilze

Liepiņa-Šarkovska raksta par Rīgas teātra un skaņu mākslinieku leksikonu, bet Dita Jonīte – par dejas skolu ietekmi. Šīs un citas nozāres atspoguļo dažādu kultūru ietekmes un veidošanās procesus. Visbeidzot Anita Rožkalne raksta par kolektīva, apvienojoša pētījuma metodoloģiskajiem nosacījumiem un iespējamību.

Rīga, 2016. gads

Dr. phil. Māris Kūlis

Mg. phil. Andris Hiršs

PREFACE

Correlation between research and global and local social processes has always been a dare for any field of science. One of the cornerstones of science is the urge to reflect on topicalities and the ability to adequately outline current and past developments. At the present moment, at the outset of the 21st century, with Europe struck with various mishaps, public discussions are swamped with such terms as globalisation, international relations, migration, conflicts, information warfare and others, and the emergence of cultures as development, degradation or mere changes caused by migration is one of the elements of self-awareness and foundations of national and intellectual identity, which may turn out to be of particular significance in the present local and global discussions.

The “Cultural migration in Latvia” is a cooperation project involving institutes of humanitarian sciences in Latvia. It materialises also in this collection of articles and focuses on several concepts and hypotheses, to a large extent, defining the feasibility and topicality of the research. One of the concepts, besides *culture* and *migration*, is an interaction between globalisation and local cultures, namely, the motion not to study cultures and their manifestations in isolation

and solely from a local perspective. The notion of cultural migration and its research potential proposes reevaluation of the position and broader interaction of the history, history of ideas, philosophy, linguistics, folklore studies, art and other spheres.

The sharply increasing pace of life and diminishing of the relevance of geographical distance triggers some crucial topics even more. Migration of ideas and cultural implications at the point of intersection and conflicts are not a novelty, yet the rise in the intensity is unprecedented. Thus the cultural correlation steps into the spotlight with no common rules. The interdisciplinary research of cultural migration strives to answer questions on the preferable reaction to the present situation and on ways of making peace with it, as well as the role of legacy in the modern world.

Previous research in Latvia covers diverse topics, with some of them included in this project, yet researchers mostly focus on one individual aspect – particulars of a person, art trends, individual schools and other aspects. Such research is appreciated and produce publications, monographs, conferences and seminars boosting the transfer of knowledge, yet they provide a fragmented picture of the outset of the Latvian culture, highlighting the necessity for a single and holistic perspective, combining diverse developments of distinct fields, visions and ambitions. Occasionally researchers of humanitarian sciences work individually or in small groups, thus limiting their competitiveness in attraction of funding and search for cooperation partners on a global scale. At times, even the level of communication among researchers representing the same field of science may seem disappointing, and they have little understanding of the work of one's peers until the publication of findings. Therefore the project encourages interaction of experts representing various fields, in order to indicate the points of intersection and similarities of different study fields while strengthening interinstitutional relations and competitiveness and building the foundations for a potential future cooperation at international level. The participation of foreign partners, including the University of Klaipeda (Lithuania), the University of Humbolt in Berlin (Germany), the University of Helsinki and other partners, is noteworthy. Just like cultures and processes thereof should not be tre-

ated separately, also the fields of science should be examined jointly with the subjects of a study.

Therefore the task and reason behind the project is the urge to locate a common and comprehensive route outlining the history of ideas and enigma of linguistics, as well as the philosophical tangle and secrets behind other fields of research. Puzzling out these subjects, the origin of ethnos and culture in the territory of Latvia may transpire. It may also reveal the correlation between different cultures and further intertwining with traditions of other cultures even beyond the present territory of Latvia. The inter-disciplinary historical approach dissects the past of the Latvian nation from different perspectives, as well as the conditions of its formation, revealing also disregarded or neglected influences and revalue the previous results, expanding the context and depth; in its turn, the methodology of idea and intellectual history reveals strong tie between Latvians and other nations, as well as the points of interaction. Analysing merely outer influences, Latvia would not stand as a thorough unit in the dynamic network of cultural correlation, therefore researchers focus also on implications of developments in the territory of Latvia on cultures elsewhere in the world. The aim of the project is to reveal the cultural migration as a way of enriching the Latvian nation, in contrast with the socially-political history depicting Latvia as a recurrent victim of occupying foreign powers.

The scope of covered and anticipated subjects is broad, and it is challenging to make a single picture out of them all – from archaeology to schools of dance and from societies of artists to finesse of philosophical concepts. It is an ambitious and complex task requiring special methods, structures and terminology. The research covers both the chronological and geographical dimension using the four cardinal point archetype – North-South and East-West. The collected articles is a follow-up of the conference “North-South and other directions”, and it is one of several stages in completion of the task.

The research and the collected articles are based on an inter-disciplinary method – one of the cornerstones allowing reflection on tangle of cultures, as well as migration, interrelation and hooking and overlapping of cultures, namely, the general scope of cultural migra-

tion. It requires a unified and captivating summary, revealing general dynamics and unity of the point of intersection of fields, eras and trends.

The collected articles contain the works of researchers from four leading institutes of humanitarian sciences in Latvia: the Institute of Philosophy and Sociology of the University of Latvia, the Latvian Language Institute of the University of Latvia, the Institute of Latvian History at the University of Latvia and the Institute of Literature, Folklore and Art of the University of Latvia. Until now the project has manifested in a conference, published articles and theses and a web site. Moreover conferences, seminars, publication of a monograph and collected articles as well as research visits to Austria, Russia, Czech Republic and other countries are anticipated. In the final stage of the project a collective monograph will be published, providing an innovative percept of the cultural processes in Latvia and its effect on the global culture. The scientific conference and collected articles resulting from cooperation of the four institutes is one step in elaboration of an interdisciplinary, general and inclusive perspective model.

The collection of research articles covers a wide range of spheres. The historian Andrejs Vasks describes migration in ancient Latvia, whereas Gunita Zariņa depicts demographic transition processes in Latvia. The historic report gives an idea of geographic and time limitations of the cultural migration, whereas linguistic studies on a particular historical era highlight the close relation and influences forming various cultures. The linguist Ilga Jansone studies Latvian toponyms of Finno-Ugric origin, whereas Ojārs Bušs elaborates on the origin and influence of the word *sea* 'jūra'. The theoretical framework of the research consists of philosophical reflections on the history of ideas and influence and the development of the conceptual apparatus. The philosopher Ģirts Jankovskis analyses the existential propositions by Herder in the linguistic context, whereas Leo Dribins dissects the notion of anti-culture, Svetlana Kovaļčuka studies poem "Bjarmija" by Kalistr Zhakov, and researcher of religions Solveiga Krūmiņa-Koņkova describes the effect of Spanish mysticism in Latvia. Research in literature, arts and folklore reveals particular ideas in interaction among cultures. Aija Jansone studies the development of patterned

knitted articles' decoration in Latvia, Ilze Liepiņa-Šarkovska elaborates on the Riga theatre and sound artists' lexicon, whereas Dita Jonīte describes the influence of dance schools. These and other fields reflect the influence and origin of various cultures. Lastly, Anita Rožkalne outlines methodological conditions and feasibility of a collective study.

2016, Riga

Dr. phil. Māris Kūlis

Mg. phil. Andris Hiršs